

לכה את עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקעב
ערש"ק פרשת תולדות ה'תשע"ז

"מבנות ישמעאל" - למה לא מבנות לבן?

"אפרו של יצחק" הצבור על המזבח

בגדר חובת כל ישראל בבנין המקדש

ידיעות הנחוצות לבן תורה

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת תולדות, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקעב), והוא אוצר בלום בעניי הפרשה מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט, בנוגע למדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקר נתחי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויזכר לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן העניינים

ה..... מקרא אני דורש

מבנות ישמעאל - למה לא מבנות לבן?

אם ידע עשו שיצחק ציוה על יעקב לקחת אשה מבנות לבן - למה לא עשה כן גם הוא? /
"וירא עשו" - מדוע נאמר פעמיים? / ביאור הנהגת עשו שלקח אישה מבנות ישמעאל ולא
מבנות לבן

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ט"ו עמ' 221 ואילך)

ח..... פנינים עיונים וביאורים קצרים

ט..... יינה של תורה

"עו"ה תמימה" - עומק מעלת יצחק אבינו ע"ה

אפר - החלק הגשמי והנחות ביותר / כמה דרגות בהעלאת הגשמיות לקדושה / גם גופו של
יצחק נהפך לקדושה ממש

(ע"פ לקוטי שיחות חב"ה עמ' 131 ואילך)

יג..... פנינים דרוש ואגדה

יד..... חידושי סוגיות

בגדר חובת כל ישראל לסייע בבנין המקדש

יפלפל בגדר החיוב בזה אף שאין מצוה זו חובת היחיד, וסיק דהוא מחוייב מדין החפצא
דהמקדש ולא משום חובת גברא / עפ"ז יוסיף עומק בדברי הרמב"ן בפרשתנו

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ל עמ' 116 ואילך)

יז..... תורת חיים

רופא מומלץ

יט..... דרכי החסידות

ידיעות הנחוצות לבן תורה

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

מבנות ישמעאל - למה לא מבנות לבן?

אם ידעו עשו שיצחק ציוה על יעקב לקחת אשה מבנות לבן - למה לא עשה כן גם הוא? / "וירא עשו" - מדוע נאמר פעמיים? / ביאור הנהגת עשו שלקח אישה מבנות ישמעאל ולא מבנות לבן

בסוף הסדרה מסופר אודות השליחות ששלח יצחק את יעקב בנו, לקחת לו אשה מבנות לבן דודו: "וירא יצחק אל יעקב ויברך אותו, ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען. קום לך פדנה ארם, ביתה בתואל אבי אמך, וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך. וא-ל שדי יברך אותך וגו'" (כח, א-ד).

ובהמשך לזה נאמר שאכן יעקב עשה כמו שנצטווה והלך לפדן ארם ("וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן וגו'");

ומסיים הכתוב, שעשו ראה את ברכת יצחק ליעקב ואת הליכת יעקב - ולכן הלך גם הוא לישא אשה, מבנות ישמעאל:

"וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב, ושלח אותו פדנה ארם לקחת לו משם אשה, בברכו אותו, ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען. וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם. וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו. וילך עשו אל ישמעאל, ויקח את מחלת בת ישמעאל בן אברהם אחות נביות על נשיו לו לאשה" (כח, ו-ט).

וכך מפרש רש"י על אתר:

"וירא עשו כי ברך יצחק וגו', וכי שלח אותו פדנה ארם, וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארם, וכי רעות בנות כנען - והלך גם הוא אל ישמעאל".

אמנם הדבר צריך ביאור:

לכאורה, מה שגרם לעשו ללכת ולקחת אשה מבנות ישמעאל הוא דברי יצחק ליעקב: "לא תקח אשה מבנות כנען", שמזה ראה עשו והבין אשר "רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו", ולכן הלך ולקח אשה שלא מבנות כנען, כדי להראות שהוא עושה כרצון יצחק אביו;

ומעתה, למה מאריך הכתוב בתוך ענין זה – מה שראה עשו – בתיאור פעולת יעקב ("וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם", ובלשון רש"י: "וירא עשו . . כי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארם . . והלך גם הוא אל ישמעאל")? וכי למאי נפק"מ בעיני עשו מה בפועל עשה יעקב? – מה שנוגע לו הוא רצון יצחק!

ב. ויובן בהקדים תמיהה פשוטה:

הנה דברי יצחק ליעקב כוללים שני צדדים, צד שלילי – שלא יקח אשה מבנות כנען, וצד חיובי – שילך ויקח אשה מבנות לבן. ומעתה, אם בא עשו "לחקות" את יעקב ולהראות שגם הוא עושה כרצון אביו, היה לו ללכת גם הוא אל לבן ולקחת מבנותיו לאשה!

מהיכן למד עשו לקיים "פלגינן דיבורא" – ולקח לעצמו רק את הצד השלילי: שלא לקחת אשה מבנות כנען (ולא את הצד החיובי: לקחת אשה מבנות לבן)?

ואכן, האלשיך (ר"פ ויצא) כתב שהיה בדבר נס מיוחד, וז"ל:

"הלא עשו שמעה אזנו ותבן לה, כי רעות בנות כנען וטובות בנות לבן בעיני יצחק אביו – כי כה אמר 'לא תקח אשה מבנות כנען קום לך פדנה ארם . . וקח לך . . מבנות לבן אחי אמך'. והנה, אם כאשר שם אל לבו 'כי רעות בנות כנען' ישים גם כן כי טובות בנות לבן בעיני אביו, היה הולך אל לבן . . ולפחות יקח הוא את הגדולה לאה ויניח את הקטנה ליעקב;

ואם כה היה עושה . . יאבד מנוס מיעקב . . ויפגענו בחרבו הקשה כי לא ישא לו פנים כאלפיז בנו. וגם ללאה יימר לה מאד . . לכן מה עשה הוא יתברך? ראה והתקין גם שניהם, כאשר שם שומה בלבו בל ישיית לב אל כף דברי אביו רק על מחציתם, והוא בל יפנה אל אומרו כי טובות בנות לבן – רק כי רעות בנות כנען. ועל ידי כן הלך עשו אל ישמעאל ולא אל לבן".

כלומר: מצד הסברא לא היה טעם שעשו יחלק בין הצד השלילי שבדברי יצחק להצד החיובי, אך מן השמים נסתבבה דעתו של עשו שישים לבו רק אל הצד השלילי בלבד, ובזכות זה ניצל יעקב – כי עשו הלך אל ישמעאל ולא אל לבן.

אמנם בדרך הפשט י"ל (שאינ צורך להגיע לנס מן השמים, אלא) שעשו דייק בדברי

אביו ומתוך כך הבין שרק הצד השלילי הוא ששייך אליו, וזהו הטעם שהכתוב מאריך בראיית עשו (כנ"ל ס"א) – כדי לבאר את מהלך מחשבתו, וכדלקמן.

ג. ביאור הענין:

לדעת עשו, זה שיצחק שלח את יעקב לפדן ארם "לקחת לו משם אשה", היה כי כדי לקבל את הברכות שבירכו יצחק הי' חייב יעקב לקחת אשה מבנות לבן, וכהדגשת הכתוב: "וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב ושלח אותו פדנה ארם . . בברכו אותו"; ולכן, חשב עשו שאין זה נוגע אליו, אלא רק ליעקב שהוא שהתברך בברכות אלו נוראה רמב"ן כאן פסוק ה' "וראו הי' שיצוה גם כן לעשו [לקחת לו אשה מבנות לבן], אבל מדעתו שברכת אברהם תהי' ליעקב ולזרעו, עשה כן". והיינו, שברכות יצחק היו ראויים רק למי שישא אשה מבנות לבן. וראה גם אלשיך שם].

והכתוב מוסיף ומאריך שעשו ראה כיצד יעקב הלך בפועל לפדן ארם – שזה חיזק את מסקנת עשו שאין ההליכה לפדן ארם שייכת אליו. כי, אף את"ל שבעצם היה יכול גם הוא ללכת לפדן ארם ועי"ז לקבל ברכות אלו, הרי לאחר שיעקב שמע לדברי יצחק והלך בפועל בוודאי כבר "תפס" את הברכות ומעתה אין עוד טעם ללכת לשם.

ולדרך זו יובן היטב מה שדברי הכתוב על ראיית עשו מתחלקים לשנים – כתוב פעמיים "וירא עשו":

(א) "וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב ושלח אותו פדנה ארם לקחת לו משם אשה בברכו אותו ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען. וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם", (ב) "וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו":

הראיה הא' באה להסביר (בעיקר) מדוע עשו לא הלך אל לבן, ועי"ז מסביר הכתוב שעשו אמנם ראה שיצחק שלח את יעקב לפדן ארם, אבל לדעתו היה זה ענין פרטי השייך ליעקב בלבד – "ושלח אותו פדנה ארם . . בברכו אותו" (ובפרט לאחר שיעקב קיים השליחות בפועל: "וישמע יעקב . . וילך פדנה ארם"), ואין זה שייך לעשו;

ואילו הראיה הב' באה להסביר מדוע הלך אל ישמעאל – כי אף ששליחות השליחות לפדן ארם הבין עשו שהיא שייכת ליעקב בלבד, אמנם פרט זה שצוה יצחק על יעקב "לא תקח אשה מבנות כנען" מלמד על יחסו העצמי של יצחק לבנות אלו, "כי רעות בנות כנען בעיני יצחק", וממילא פרט זה הוא הוראת דרך גם לעשו שעליו לקחת אשה שאינה מבנות כנען.

ד. וליתר ביאור:

עשו רצה להראות שלא זו בלבד שהוא מקיים את רצון אביו, אלא שהוא עושה זאת אף יותר טוב מאשר יעקב. ולכן הלך אל ישמעאל ולא אל לבן, כדי להדגיש שכל הליכתו

היא לשם שמים בלבד: אין הוא מחפש "ברכות" (כמו יעקב, אשר לדעת עשו הלך לפדן ארם מתוך כוונה לקבל את ברכותיו של יצחק) - אלא כל כוונתו היא רק לגרום נחת רוח לאביו אשר בנות כנען רעות בעיניו.

ועוד זאת - אשר יעקב הלך ונשא אשה מבנות לבן שהוא ממשפחת אברהם, ואילו הוא (עשו) הולך ונושא את נכדתו ממש של אברהם - וכהדגשת הכתוב: "מחלת בת ישמעאל בן אברהם"!

[והנה לפי דרכנו זו יתבארו כו"כ פרטים ודיוקים בלשון רש"י על אתר, אשר רבים המה ולא נוכל להעתיקם כאן מקוצר היריעה; דוק ותשכח].

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

למה חשש יצחק אחרי שנתברך מהקב"ה?

הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי

אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניו
וחמש לאחר כן; ויצחק ה' בן מאה עשרים ושלוש, אמר:
שמא לפרק אמי אני מגיע והוא בת מאה עשרים ושבע
מתה, והריני בן חמש שנים סמוך לפרקה. לפיכך לא
ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי שמא לפרק אבא
(כו, ב. רש"י)

מדבריו רש"י משמע שהשווה יצחק עצמו
לכל אדם – שמכיוון ש"אם מגיע אדם לפרק
אבותיו ידאג", לכן החל גם יצחק לדאוג חמש
שנים קודם "פרק אמו". ולכאורה צריך ביאור,
הרי כתוב בפ' חיי שרה (כה, יא) "ויברך אלקים
את יצחק", ובורר שבכלל ברכה זו ה' גם הוסיפה
באריכות ימים יותר ממדת כל אדם, ואם כן,
מדוע השווה יצחק עצמו לסתם "אדם" שלא
נתברך בברכה זו?!

ויש לומר הביאור בזה בפשטות:

כאשר ה' אברהם בן מאה שנים ושרה
בת תשעים, כבר נאמר עליהם שהם "זקנים
באים בימים" (וירא יח, יא), והיינו, שכבר הגיעו
ל"לפרקם", ומילאו כל הימים הקצובים להם.
וא"כ, זה שהאריכו ימים יותר מזה ה' מצד
ברכה מיוחדת שנתברכו הם מהקב"ה שהאריכה
ימיהם יותר מכפי הקצוב להם.

ולפי זה יש לומר שכך ה' חשבונו של יצחק:
יצחק החשיב את "פרק אמו" לגיל תשעים,
ול"ז השנים שחייתה לאחר זה (עד לגיל קכ"ז)
החשיבם לשנים שבאו מפני ברכת ה'. ומעתה,
גם לגבי חשב שזמנו הוא בגיל שמונים וחמש
שנים, חמש שנים לפני פרק אמו הטבעי – גיל
תשעים. וברכת ה' אליו הוסיפה לו עוד ל"ז שנים
– כמו שקרה לאמו. ולכן החל לחשוש ל"יום
מותו" בגיל קכ"ג שנים (שהם פ"ה ועוד ל"ז).

אמנם בפועל ה' "פרק" יצחק חמש שנים
לאחר "פרק אביו", שהוא גיל מאה (וכנ"ל
שבהיות אברהם בן מאה ה' "בא בימים") –

והיינו גיל מאה וחמש. וכשם שלאברהם הוסיפה
ברכת ה' עוד ע"ה שנים, וחי קע"ה שנים, כך
הוסיפה ברכת ה' ליצחק עוד ע"ה שנים על
"פרקו" שה' בגיל ק"ה, וחי ק"פ שנה.

(ע"פ לקוטי שיחות חפ"ו עמ' 217 ואילך)

מדוע כהו עיני יצחק?

ויהי כי זקן יצחק ותבחין עיניו מראות וגו'

(כו, א)

בפירוש רש"י מביא שלשה טעמים לזה שכהו
עיני יצחק, שזה ה' מפני "עשן של אלו", או
מפני דמעות המלאכים בעת העקדה, או "כדי
שיטול יעקב את הברכות".

ולכאורה תמוה ביותר, הרי בכתוב מפורש
הטעם לזה שכהו עיני יצחק שה' מפני ש"זקן
יצחק" (וכן פירשו הרשב"ם, רד"ק ועוד). וא"כ מפני
מה הוצרך רש"י לג' טעמים אחרים, ולא פירש
את הכתוב כפשוטו, שעיני יצחק כהו מפני
זקנותו?

ויש לומר הביאור בזה:

לעיל בפ' חיי שרה (כה, יא) כתוב "ויברך
אלקים את יצחק", והיינו, שיצחק נתברך בברכה
מיוחדת מהקב"ה. ומעתה הוקשה לרש"י, דכיון
שאריכות ימיו של יצחק – "כי זקן יצחק" –
באה מפני שנתברך מהקב"ה, אינו מסתבר כלל
שזקנתו תביאהו למצב של צער ויסורים עד כדי
שכהו עיניו, ש"נחשב כמת" (רש"י ויצא כח, יג. לא,
מב)!

ולכן מיאן רש"י לפרש שכהו עיניו כתוצאה
מזקנותו, כי מצד ברכת ה' ה' יצחק צריך להיות
במצב ש"לא כהתה עינו" גם לעת זקנה, אלא
מביא טעמים אחרים לזה שכהו עיניו.

(ע"פ לקוטי שיחות חפ"ו עמ' 211 ואילך)

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

"עולה תמימה" – עומק מעלת יצחק אבינו ע"ה

אפר – החלק הגשמי והנחות ביותר / כמה דרגות בהעלאת הגשמיות
לקדושה / גם גופו של יצחק נהפך לקדושה ממש

יצחק אבינו ע"ה "עולה תמימה" היה, שהרי נעקד על גבי המזבח, ועל כן נצטווה בפרשתנו "אל תרד מצרימה, גור בארץ הזאת" (כו, ב-ג). ואמרו חז"ל "מה עולה אם יצאת חוץ לקלעים היא נפסלת, אף את אם יצאת חוץ לארץ נפסלת" (ב"ר פס"ד, ג. וראה גם רש"י פרשתנו שם).

ומכאן חזינן אשר לאחר שנעקד יצחק על גבי המזבח, חשוב הוא כעולה **שכבר** הוקרבה, שהלא דין זה שאסור להוציא את העולה מחוץ לעזרה נאמר בעולה רק לאחר הקרבתה, אך עולה תמימה חיה העומדת להיקרב אינה נפסלת ביוצא. ואף שלפועל נצטווה אברהם "אל תשלח ירך אל הנער" (כב, יב), הרי כבר דרשו רז"ל (הובא ברש"י שם, יג) שכל מה שעשה אברהם כאיל היה כאילו נעשה ביצחק: "כאילו בני שחוט, כאילו דמו זרוק, כאילו בני מופשט, כאילו הוא נקטר ונעשה דשן".

והנה, בנוגע לזכות הגדולה של עקידת יצחק אמרו חז"ל "אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח" (ירושלמי פ"ב ה"א. ועוד). והדבר תמוה מאוד: אם נחשב יצחק כעולה שכבר קרבה, הרי מקום אפר הקרבן אינו **על** גבי המזבח, שהרי ישנן לעבודות של תרומת הדשן והוצאת הדשן, ומדוע נותר "אפרו של יצחק" על גבי המזבח גם לאחר "הקרבתו"?

ויש לפרש דבר זה בדרך החסידות, מהו ענינו הפנימי של אפר קרבן בכלל, וביחוד

”אפרו של יצחק”, ואזי יתיישב מדוע נותר אפר זה צבור על גבי המזבח נוראה במקור הדברים אריכות הביאור בזה על דרך ההלכה. וקחנו משם.

אפר – החלק הגשמי והנחות ביותר

להבנת הדברים, יש לעיין תחילה במשמעות ה”דשן” שהוא אפר הנשאר מהקרבן, בעבודת האדם לקונו:

ענינו של אפר, הוא החלק הגשמי והנחות ביותר בין חלקי הדבר הנשרף, שעל כן הוא נשאר תמיד ואינו נכלל בשלהבת השורפת, כמובא בתניא (אגרת הקודש טו) ש”העץ הנשרף היה מורכב מד’ יסודות אש רוח מים עפר, וג’ יסודות אש מים רוח חלפו והלכו להם וכלו בעשן . . ויסוד הד’ שהיה בעץ שהוא העפר שבו . . אין האש שולטת בו והוא הנשאר קיים והוא האפר . . כי העפר הוא חומרי יותר מכולן”.

והנה, עבודה גדולה היא שיעבוד האדם להעלות את חפצי העולם ואת גשמיים גופו לקדושה, ובהעלאת הגשמיים לקדושה יש כמה דרגות, והמה נרמזות בגוף הקרבן הנשרף ונכלל באש, ולעומתו האפר הנותר במציאותו גם לאחר ההקרבה:

אש המזבח מורה ומרמזת על הקדושה, ועל כן הדברים שעולים ונכללים באש זו, רומזים על ענינים גשמיים שבאפשרותם להתכלל בקדושה ולהישרף באש שלמעלה, ולעומתו ה”דשן”, שלא נשרף ולא נכלל באש שלמעלה, רומז על אותם הדברים שנותרים גשמיים ונחותים ואינם מתקדשים ו”נשרפים” באש שלמעלה, וכדלהלן.

ובפרטיות יותר:

ישנם דברים גשמיים שנהפכים לקדושה ממש, כמו חפצי מצוה, תשמישי מצוה ותשמישי קדושה, והם דומים לחלק הקרבן הקרב על גבי המזבח ועולה ומתקדש ממש באש המערכה.

לעומת זאת, ישנם ענינים שאינם נהפכים לקדושה ממש, וכמו צרכי האדם הגשמיים ודברי הרשות שאינם שייכים למצוה, שהם מעין אפר הקרבן שאינו נשרף ונכלל בקדושה. ומכיוון שהמזבח כולו קדושה, הרי דברים אלו אין מקומם ”על גבי” המזבח, ויש להוציא את ה”דשן” למקום אחר.

כמה דרגות בהעלאת הגשמיים לקדושה

והנה, גם את עניניו הגשמיים צריך האדם לעשות לשם שמים, ולהעלותם לקדושה, וגם בעבודה זו כמה מעלות. ולכן מצינו שבהוצאת האפר גופא ישנן שתי דרגות:

”תרומת הדשן” – שתורמין ומוציאין הדשן מעל גבי המזבח, אך מקום הנחתו הוא

"אצל המזבח" וסמוך לו, להורות שאף שאינו ראוי להיות על גבי המזבח, מכל מקום קדוש הוא גם כן ומקומו בסמוך למזבח. ולעומתו "הוצאת הדשן" – שאין מקומו כלל במקדש ומוציאין אותו "אל מחוץ למחנה", אלא שגם אפר זה יוצא "אל מקום טהור" בדוקא, דאף שאינו קדוש הרי הוא טהור ואינו טמא ח"ו (ראה יקרא ו, ג-ד).

ומעין זה בעבודת האדם, שגם בעניני האדם שאינם עניני קדושה ומצוה, יש כמה דרגות באופן עשייתם כראוי:

יש ומעשים אלו נעשים כהוראת המשנה (אבות פ"ב מ"ב) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", שאמנם קדושה אין במעשים אלו עצמם, אך מכל מקום נעשים אלו "לשם שמים", שלאחר עשייתם תצא מהם תועלת לעניני שמים ועבודת הבורא. ומעשים אלו הם מעין האפר היוצא "מחוץ למחנה" שאינם מעשים של קדושה, ומכל מקום הוצאתו היא "אל מקום טהור" – שנעשים לשם עניני קדושה.

אך אופן נעלה יותר יש בעבודת האדם בדברי הרשות וצרכי גופו, והוא מה שציווה הכתוב (משלי ג, ו) "בכל דרכיך דעהו". אין זאת שצרכי האדם נעשים לשם עניני קדושה, כי אם שה"דרכים" וצרכי האדם עצמם ענינם "דעהו", שהם עצמם נעשים עניני קדושה, ולא רק שבאה על ידם תועלת לעבודה.

ודוגמא לדבר זה מצויה גם בעבודת ה' על דרך הרגיל: אכילת שבת ויום טוב, אכילת קדשים וסעודת מצוה, שכל אלו הן אכילות גשמיות, אך אינן נעשות רק "לשם שמים", כי אם הן עצמן קדושות, ובהן עצמם מקיים האדם "דעהו" [נראה עוד בענין זה בלקוטי שיחות ח"י עמ' 104]. וכן הוא באדם זה בכל עניניו שאינו רואה בהם כלל צרכים גשמיים, אלא דברים קדושים, כי מסייעים הם בעבודתו לקונו.

אדם האוחז בדרגה נעלית זו, שאפילו דברי הרשות שלו הם קדושים בעצמם, הנה אף שאין עניני הרשות שלו כעניני מצווה ממש, שהרי מכל מקום מדובר ב"דרכיך" וצרכי גופו של האדם, אף על פי כן "אפר" זה יש בו קדושה בעצמו, ואינו יוצא "מחוץ למחנה", אלא "ושמו אצל המזבח" וסמוך אליו.

גם גופו של יצחק נהפך לקדושה ממש

ובזה נתעלה יצחק עילוי רב ועצום ש"אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח": דאף שעל דרך הרגיל אין האדם הופך את עניני החולין שלו לקדושה, ורק שעושה אותם לשם שמים, או שמחדיר בהם קדושה אך עדיין אין זה כעבודת המצוות ממש, הנה בזה נתייחד יצחק שהיה "אפרו" ועניני גופו צבורים על גבי המזבח עצמו!

שהרי ענין עקידת יצחק הוא מסירת נפש בפועל. ובזה נתעלה על מסירת נפשו של אברהם, שאברהם מסר נפשו ככבשן האש באור כשדים אך לפועל לא יצתה נשמתו.

ואילו יצחק זכה למעלה נוראה זו, כפי שאמרו חז"ל (פדר"א פל"א) שבשעת העקידה "פרחה ויצאה נשמתו של יצחק", ולאחר מכן "חזרה הנפש לגופו".

ודרגה נפלאה זו דמסירת נפש, באה מחמת הארת עצם נשמתו של יצחק עד כדי כך שגם גופו הגשמי היה חדור בקדושה, ועל כן מסר גם גופו עצמו להשי"ת. ומכיוון שכך נתקדש גופו של יצחק כ"עולה" שעולה כליל להשי"ת, ומעתה אין לו ליצחק עניני חולין וגם עניני הגשמיים הם עבודת ה' בלבד.

ועל כן "אפרו של יצחק כאילו צבור על גבי המזבח" ואינו יוצא משם, שבזה נרמז שגם עניני גופו של יצחק הנרמזים ב"אפרו" המה קדושים ונעלים שעל כן מקומם "על גבי המזבח" כעניני קדושה ומצוות.

[ועיין במקור הדברים, שנתבארה הוראה מעבודתו של יצחק לכל אדם בעבודתו לקונו, ולא הובאה כאן מקוצר היריעה].

פנינים

דרוש ואגדה

"עלי קללתך" – כהכנה לקבלת הברכות

בפרשתנו מצינו שאמרה רבקה ליעקב לקחת את ברכות עשו "במרמה", ואם תהי' קללה עי"ז ח"ו, הנה "עלי קללתך בני" (כו, יג), שהיא לוקחת על עצמה את הקללה.

ולכאורה אינו מובן, דאיזו נחמה היא זו? הרי כל בן, ובפרט כמו יעקב, דואג לאמו, וא"כ איך הסכים יעקב לקחת את הברכות מפני תשובת רבקה "עלי קללתך בני"?

ויש לבאר זה בדרך הפנימיות:

הברכות שברך יצחק היו ברכות נעלות ביותר, ונמשכו ממקום שהוא למעלה מן הטעם והדעת. ואשר לכן, כדי שיהי' יעקב כלי ראוי לקבל את הברכות הנעלות הי' גם הוא צריך להעמיד עצמו במקום נעלה יותר מן השכל. דבר זה נפעל ע"י עבודת המסירת נפש, כי מסירת נפשו וחיי, והעמדת עצמו בסכנה היא עבודה שלמעלה מן הטעם והדעת.

וזהו מה שלימדה רבקה את יעקב באמרה "עלי קללתך בני", שגם היא הייתה מוכנה להעמיד עצמה ולמסור נפשה, כי זהו הדרך לקבל את הברכות, דווקא על ידי מסירות נפש, ולא ע"י חשבון שעל פי טעם ודעת. ומענה זה פעל גם אצל יעקב להיות מוכן למסור נפשו באופן שלמעלה מן השכל, ועי"ז נהי' ראוי לקבל את הברכות.

(צי"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 56)

מדוע לא גילה ה' ליצחק את רשעות עשו?

ויהי כי זקן יצחק ותבהין עיניו מראות

ותכהין - כדי שיטול יעקב את הברכות (כו, א. רש"י)

לכאורה תמוה, הרי כדי שיטול יעקב את הברכות הי' הקב"ה יכול לגלות ליצחק שעשו הוא רשע, ובפרט שיצחק ידע ש"אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו" (רש"י כו, כא), וכבר הי' חשוד אצלו, וא"כ הי' הקב"ה יכול לגלות לו את כל האמת על רשעת עשו, ובמילא הי' מברך את יעקב במקומו, ומדוע הי' צריך הקב"ה להכחות את עיני יצחק?

אלא שמזה רואים עד כמה יש להתרחק מלשון הרע, שמוטב הי' להכחות את עיני יצחק, שבשל כך הי' "כלוא בבית" וחשוב "כמת" (רש"י ויצא כח, יג) למשך חמישים ושבע שנים, ובלבד שלא לומר לשון הרע על עשו, אף שהי' ישראל מומר (ראה קידושין יח, רע"א).

ואם בעשו כך, על אחת כמה וכמה כן יש לזהר בנוגע לכל אחד ואחד מ ישראל.

(צי"פ לקוטי שיחות חס"ו עמ' 215 ואילך)

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

בגדר חובת כל ישראל לסייע בבנין המקדש

יפלפל בגדר החיוב בזה אף שאין מצוה זו חובת היחיד, ויסיק דהוא מחוייב מדין החפצא דהמקדש ולא משום חובת גברא / עפ"י יוסיף עומק בדברי הרמב"ן בפרשתנו

בסוף חלק המ"ע דמצות בנין מקדש היא מהמצוות שהן חובת הצבור ולא חובתו של כל איש ואיש (וכ"כ החינוך מצוה צה בסופה), וא"כ דרוש ביאור מהו פשר חובה זו על כל אחד לבנות ולסעד כו'. וי"ל שב"הכל חייבין כו'" לא מיירי הרמב"ם בחובות גברא, אלא הוא דין בחפצא דהמקדש, פירוש שאין זו חובת גברא לקיים מצות ועשו לי מקדש (שהרי מצוה זו היא לא על היחיד), אלא שהוא דבר המתחייב מצד החפצא דהמקדש, שגדר בנין המקדש (שמחוייב הציבור להקים) מחייב שבנינו יהי' על ידי הציבור עצמם, "ועשו לי מקדש", היינו שתהי' בזה עשיית כלל ישראל (ולכן שייך זה לכל ישראל

כתב הרמב"ם בפרק א' מהל' בית הבחירה הי"ב לענין מצות בנין המקדש "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר". וכבר פלפל הגאון מרוגצוב (צפע"נ הפלאה בהשטות נד, א) בהא דאף נשים חייבות לבנות ולסעד בעצמם כו', והלא בנין המקדש הוא מ"ע שהזמן גרמא כמו שכתב הרמב"ם גופי' בהלכה דנן דאין בונין את המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן, ביום מקימין לא בלילה.

ונראה לומר בזה, בהקדים דיל"ע טובא בגדר עצם חיוב זה על הכל לבנות כו', כי כבר ביאר הרמב"ם בסהמ"צ

אנשים ונשים). ומחזור דלא שייכא בזה כללי חובות גברא, כגון פטור נשים ממ"ע שהזמ"ג, כי חובת הנשים כאן אינה מצד חובתן מצ"ע בקיום מצוה פלונית אלא שכדי שיהי' כאן חפצא דמקדש נצרך שתהי' בו עשי' של כלל ישראל.

שעל הגברא במעשי הבנין, כ"א מצד החפצא דביהמ"ק עצמו, שהרי למדוהו ממקרא דאת שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו (אני ה' כולכם חייבים בכבודי אתם) והמקדש חייבין בכבודי כו" (פרש"י שבועות טו, ב מיבמות ו, א).

וידו"ק ותמצא שכמה הלכות שכתב כאן הרמב"ם הן נמי כעין הנ"ל, דלא מיירי בדינים שבחובות גברא, אלא בדברים המתחייבים מצד החפצא דהמקדש. וכגון דין הסמוך בהלכה דנן, ד"אין מבטלין תינוקות של בית רבן לבנין", דלכאורה כבר כתבו לדין זה בהל' ת"ת (ואכן שם הוא מקומו, דת"ת דוחה בנין המקדש), ומה טעם חזר וכפל הדין כאן, אלא די"ל דבהל' ת"ת מיירי מדין ת"ת שאינו נדחה אפילו בשביל בנין בית המקדש, וכאן הוסיף מדין בנין ביהמ"ק, שגם מצד החפצא דביהמ"ק אין מקום לבטל תשב"ר לבנינו (ובפרט את"ל שהלימוד של תשב"ר מסייע בקיום בנין הבית). ועד"ז הוא בגופא דדינא ד"אין בונין את המקדש בלילה שנא' כו", דמצינו לפרש שאינו מצד איסור גברא שיש בדבר, אלא משום הביהמ"ק, דהקמת לילה פסולה להקרבת היום (כמ"ש בירושלמי ריש יומא) – ראה מש"כ בזה בבאיור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג עשה יג. וכן הדין שכתב הרמב"ם כאן "ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים", דכמבואר בתוס' (ב"מ פג, ב) דין זה אינו לפי שאז הוא זמן מלאכה של הגברא, כי זמן מלאכה הוא מהנץ ולא מעמוד השחר, אלא "משום כבוד ביהמ"ק הוי מקדמי טפי". וכן הדין "ואין בנין ב"ה דוחה יו"ט" ג"כ אינו (רק) משום האיסור

וע"פ היסוד הנ"ל בנוגע למעשה הבנין, שהבנין מחייב שתהי' בזה עשי' דישראל כו', י"ל דכן הוא גם בשייכות למקום הבנין וצורתו וכו', שבזה תלוי קדושתו – דאף ש"ושכנתי", השראת הקדושה, במקום זה באה משמיא, צ"ל בזה מקודם קיום מצות "ועשו", הכנה ע"י האדם. והנה, מצינו שחייב עשי' של האדם כולל יתרה מזה, שידרוש ויטייגע למצוא את המקום שבו יקום המקדש וכו', כדאיאת בספרי ראה יב, ה "יכול תמתין עד שיאמר לך נביא ת"ל לשכנו תדרשו ובאת שמה, דרוש ומוצא ואח"כ יאמר לך הנביא". והיינו לפי שהמכוון והמטרה של הציווי "ועשו לי מקדש" הוא, שהמקדש יבא ע"י עשי' ויגיעת האדם, באופן של "דרוש".

ונראה לומר רמז מפרשתנו לגדר זה של המקדש המחייב עשי' והשתדלות של האדם כו'. דהנה הרמב"ן בפרשתנו (כו, כ) האריך ע"ד הבארות דיצחק, "יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשוה, אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו כי בא להודיע דבר העתיד, כי באר מים חיים ירמוז לבית אלקים אשר יעשו בניו של יצחק ולכן הזכיר באר מ"ח כמו שאמר מקור מים חיים את ה' כו" (עיי"ש

שום תפיסת ידי אדם אלא שחפר בקרקע כדי לגלות המים (אע"ג דע"י אדם נתגלו המים) פשיטא דדין מעיין גמור יש לו". וע"ש עוד במהרי"ק שבאר שיש לו דין לא רק כמעין סתם שכשר במימיו מועטין כו' (ראה מקואות שם מ"ו), אלא כמים חיים שגם זב כו' טובל בו. ובשו"ת משכנות יעקב יו"ד סמ"ה כתב בהמשך לדברי מהרי"ק "ומקרא מלא הוא ויחפרו עבדי יצחק כו' וימצאו שם באר מים חיים, הרי להדיא דבאר חפורה מקרי מים חיים".

ומעתה י"ל דהוא הוא הרמז בהשוואה לבית המקדש ובנינו, דהנה תכליתה של מצות עשיית המשכן וביהמ"ק הוא השראת השכינה משמיא, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ויחד עם זה נצטוונו "ועשו לי מקדש", דצ"ל לפני ה"ושכנתי" עשיית ופעולת האדם (כולל, כנ"ל, החיוב שבספרי לדרוש וליגע במציאת המקום כו', בדוגמת "באר" שבא ע"י תפיסת ידי אדם באופן של עבודה ויגיעה למצוא המים כו').

שהאריך איך רומזים ג' בארות לג' בתי מקדשות). ונראה לחדש דרמז גדול יש כאן לא רק בעצם ההשוואה בין המקדש לבאר מים חיים, אלא גם בהשוואה דמעשה חפירת הבארות למעשה בנין המקדש.

ובהקדים, דבמקואות מצינו בכללות ב' סוגי מקואות שנשתנו דיניהם זה מזה (עיין בפ"ק דמקואות וביוורה דעה סי' רא), דיש מקוה מים הנעשה בידי אדם, ויש מעין שהוא בידי שמים ואין בו תפיסת ידי אדם. והנה בנוגע לבארות יש לחקור בגדרם, כי יש בהם ב' קצוות, כי נעשו על ידי חפירת האדם בעבודה ויגיעה, ולאידך נביעת המים בהבאר (שזהו עיקר ענינו) אינה באה ע"י פעולת האדם, אלא שעל ידי עבודתו בחפירת והסרת העפר פורצים המים הנמצאים תחת האדמה בתוך הבאר. והנה כתב הב"י (ביו"ד שם) דבארות העשויים בידי אדם שמים נובעים מהם אף ע"פ שאין מימיהם יוצאין לחוץ דין מעין גמור יש לו, ובשו"ת מהרי"ק סי' נו ביאר הטעם, ד"אין בהווית המים

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

רופא מומלץ

מומחיות הרופאים המייעצים

במענה למכתבו מ... בו כותב אודות חוות דעת הרופא בהנוגע לבריאותו שישנם מייעצים נתוח בלב.

והנה מובן שבכלל ההחלטה בזה תלוי בגודל המומחיות של המייעצים, וביחוד במצבו הנה כפי הידיעות כאן מבקרים באה"ק ת"ו מומחים גדולים ברפואת הלב גם מחו"ל, ואז עושים התייעצות ביחד עם המומחים דאה"ק ת"ו, וכדאי אשר יכרר באם ישנה בקרוב אפשרית להתייעצות כזו האמורה, ואז יבקש את הרופא ממכיריו שיתבקר ע"י הנ"ל וידעו הוראתם, ויהי רצון שיצליחו בעצתם לרפואתו קרובה.

במ"ש אודות שידוך ואם צריך לספר המצב הנ"ל וכו', ישאל בזה חוות דעת רב מורה הוראה בישראל בסביבתו.

בודאי יודע משלשת השיעורים השווים לכל נפש בחומש תהלים ותניא ועכ"פ ישמור עליהם מכאן ולהבא.

(אגרות קודש חפ"ו עמ' תלו)

רופא בעל ידיעה בריבוי ענינים

קבלתי מכתבו מ... בו מתאר מצב בריאות זוגתו תחי' אשר לפי דעת הרופא דעתה יש לה כמה וכמה ענינים ומזמן לזמן פריסטופען של המרה וכו' ועתה מוטלת במטה

בכאבים שונים.

לדעתי כדאי הי' שימצא רופא כללי היינו אף שאינו גדול כ"כ, אבל שיהי' לו ידיעה בכל הענינים, ויספר לו חוות-דעת כל הרופאים שהיתה אצלם זוגתו תחי' עד עתה, ויבקשו שיתעסק בכל זה ויתן לה סדר כללי בהנהגה ובאכילה ושתי', וכיון שאמרו רז"ל שהרפואה באה ע"י סם פלוני ואיש פלוני כו' בלי הגבלה על דבר גדלו ומהותו, הרי קרוב להיות שדוקא רופא ממהות זה יהיה זה אשר ימצא את הבעיה ועל ידו תבוא הרפואה לזוגתו תחי'.

בברכה שיודיע בשו"ט מהטבת בריאות זוגתו תחי'.

(אגרות קודש ח"ה עמ' ג)

*

...במענה לשאלתה - תמשיך אצל הרופא שיש לה אימון יותר בו.

(אגרות קודש חכ"ח עמ' קל)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בענייני עבודת ה'

מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

ידיעות הנחוצות לבן תורה

בזיון הוא לבן תורה שאינו יודע את התנ"ך בפירוש המלות דבר דבר על אופנו - החסידים, אפילו הבינונים היו בקיאים בתנ"ך ומנהג מסודר הי' אצלם שאחר לימוד שיעור משניות אחר תפלת שחרית בשעת קיפול הטלית ותפילין היו אומרים שיעור תנ"ך באופן אשר במשך שלשה חדשים היו גומרים את התנ"ך - וכן בענין הכתיבה בושה היא וחרפה לבן תורה כאשר הפרוץ הן בכתב והן בלשון מרובה על העומד

חסידים היו מסיימים את התנ"ך בג' חודשים

אל הנהלת ישיבת תומכי תמימים יצ"ו ה' עליהם יחיו !

שלום וברכה !

כואב מאד הדבר שהתלמידים הקשישים יחיו אין להם שום ידיעה במקרא ורובם אינם יודעים אפילו את החומש עם פרש"י ומה גם את הנביאים וכתובים שאין להם מושג בזה כלל, ולמופת נכון הדבר אשר מי שהוא מועד ההנהלה ישאל - דרך אגב - בדבורו עם אחד התלמידים לתרגם לו איזה פסוק בכתובים או איזה מאורע האמור בנביאים.

ומבהיל העדר היכולת שלהם בכתיבה, לא רק רוע הכתב ושגיאות בכתיבת התיבות אלא שבקושי אפשר להבין מה הם כותבים.

בזיון הוא לבן תורה שאינו יודע את התנ"ך בפירוש המלות דבר דבר על אופנו - החסידים, אפילו הבינונים היו בקיאים בתנ"ך ומנהג מסודר הי' אצלם שאחר לימוד שיעור משניות אחר תפלת שחרית בשעת קיפול הטלית ותפילין היו אומרים שיעור תנ"ך באופן אשר במשך שלשה חדשים היו גומרים את התנ"ך - וכן בענין הכתיבה בושה היא

וחרפה לבן תורה כאשר הפרוץ הן בכתב והן בלשון מרובה על העומד.
מוכרח הדבר שועד ההנהלה ישים לב לזה לבחון את התלמידים יחיו גם בזה, לעוררם
על זה ולתקן כל מה שאפשר לתקן.

תועלת משולשת

והנה כל זה אדות התלמידים הקשישים יחיו, אף שגם אצלם הנה המגרעות האמורות
אינם בגדר "אי אפשר לתקן" רק בגדר "קשה לתקן" אבל התלמידים הבינונים הצעירים
והקטנים הנה מוכרח הדבר להכניס זה בסדר הלימודים, לימוד תנ"ך, לשון הקדש,
קריאת הטעמים, דברי ימי ישראל וכתובה תמה.

א. לימוד תנ"ך, הנה בלבד עצם ידיעת תורה שבכתב וקדושתה הנתונה מסיני
והמסורה ע"פ כל כותביה כמבואר בדרז"ל הנה המורים שילמדו עמהם צריכים להשפיע
על רוח התלמידים שי' שידעו את עשירות הרוחנית האלקית שבספורי וכתובי התנ"ך,
בכדי שבמשך הזמן ישאפו התלמידים להתעסק בהם ולשאוב רוח טהרה וקדושה.

ב. לשון הקדש, להשיג עכ"פ ידיעה שטחית בדקדוק אשר עי"ז תקל להם ההבנה
בכמה ענינים בתורה, וידקדקו יותר במבטא תיבות התפלה וקריאת התורה, ואשר יוכלו
לכתוב מכתב בעיון בלה"ק ובפרט לכתוב בלי שגיאות.

ג. קריאה בטעמים, כדי שידעו לעבור על פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום
בטעמי הנגינות המקובלים במסורה, וכדי שיצאו מהם בעלי קריאה שיש בזה תועלת
משולשת, להתרגל באותיות התורה שזהו חוט המקשר לבית הכנסת ולתפלה בצבור,
וגם תועלת של פרנסה.

ד. דברי ימי ישראל, שידעו עכ"פ ידיעה שטחית מתולדות ישראל בכלל, חכמתו
וגדולתו בפרט, אשר מגבורי ישראל בנסיונות רבים ובמסירת נפש בעבר יש ללמוד גם
על ההוה.

ה. כתיבה תמה, מלבד הכרח הדבר ותועלתו הנה יהי' בזה גם כבוד בני תורה.

ובזה הנני פונה אל ועד הנהלת ישיבת תו"ת יצ"ו אשר בהתועדות הקרובה שתהי'
להם ידינו נידון הצעה האמורה ויעבדו את התכנית להביאה מהכח אל הפועל להצלחה
בגשם וברוח.

לימוד החסידות

מכתב כ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע המבאר במתיקות, ומפרט את ההתבוננות והעמקה לשורשה של סוגיית "אני הוי' לא שנית" ע"פ תורת החסידות

לימוד סוגיית "אני הוי' לא שנית"

שעור המצוה היא ליגע כלי מוחו ולהטריח כלי שכלו להבין אלקות בידיעה והשגה כל מה שביכולתו להשיג ולהבין, עד כי יהי' ההשבה אל הלב שלבבו יתעורר באהבת ויראה לה', הן בקיום המצות והן בלמוד התורה. ושקולה מצוה זו דידיעת אלקות ותורה בתפיסא והשגה פנימית על-פי ביאורי תורת החסידות, כי היא היא הנותנת טעם לשבח בכל מעשה המצות בחיות פנימי

מיהו נכון?

כשם שבהנחת תפלין הרי מרגישים את כובד התפלין, והוא כאלו שנאמר אשר שיעור מצוה זו בגוף האדם היא עד כדי שראשו ירגיש כבודתה (משאה) של התפלין, הנה כן במצות 'וידעת' היא שהמוח ירגיש את הידיעה, והיינו שהידיעה היא המצוה עצמה בדוגמת הפרשיות והבתים בתפלין, וכאשר מניח תפלין אלו בזרועו ובראשו אז הוא קיום המצוה, כמרכיב במצות וידעת, הידיעה היא רק הכשרי-מצוה, ומצותה היא ההבנה.

יודע דנכון נקרא רק מי שמחדש דבר בשכלו, דתלמיד הלומד מרבו השכלה באיזה סוגיא אף כי מבינה בטוב, וההשכלה ההיא היא חדשה אצל התלמיד אשר תחלה לא ידע מזה, ועתה הוא יודע זאת, מכל-מקום אין זה שכל חדש, דשכל חדש הוא אך ורק כאשר הוא בעצמו מחדשו בהשכלתו, ולזאת הנה כאשר מהשכל שלמד מרבו בסוגיא זו מתחכם להשכיל ולהבין מסברא זו שלמד בהלכות סוכה גם בהלכות שבת והדומה, אז

הנה הבנה השני' בהלכות שבת נקראת שכל חדש.

וכן גם אם בסוגיא זו שלומד מרבו חידש בעצמו דבר חדש כביאורי הסברא שקבל מרבו, הנה ביאור זה לבד זאת שזהו הוראה על טיב הבנת הענין שקבל מרבו, הנה לבד זאת נקרא החדוש הזה אשר חידש בעצמו בשם שכל חדש שמורה על נביעת שכלו בענין זה הבא מיגיעת כלי מוחו.

עולה למעמד ומצב שיכול להתבונן בהענין ולהתחיל להבינו

ובדוגמא כזו יובן גם במצות וידעת כאשר לומד הסוגיא מ"ש אני הוי' לא שניתי:

דהגם דבריאית העולם היא משם הוי' . . ועל זה מורה כביכול תואר שמו שהוא מלשון מהווה, והיו"ד שבראש השם מורה על התמדת ההתהוות ותמידיות ההווי' שמהווה תמיד . . והבריאה היא יש מאין ואפס המוחלט, וגדר היש הוא שנפסד והוא ית' צוה ויעמד, שהיש – יש לו קיום, וקיום זה הוא ע"י האור וחיות אלקי המחי' אותו שבחיות זה הוא מהותו בכל עת ובכל רגע בהתחדשות גמורה, כמבואר ענינו באריכות בחסידות.

...ומוכרח הדבר כי האין נמצא בהיש, שאם יסתלק – יופסד כל מציאותו של היש... א"כ הרי ההתהוות והקיום של כל הבריאה הוא משם הוי'. ומכל-מקום הנה כללות ההתהוות אינו עושה שינוי ח"ו בהבורא דאני הוי' לא שניתי, וכמאמר אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר שנבכה"ע בהשואה גמורה ממש,

וטעם הדבר, לפי דכללות ההתהוות היא מהארה לבד, מה שאינו בערך העצמות כלל. ולזאת עם היות שההתהוות היא משם הוי', הנה ההתהוות בפועל על-ידי שם אלקים, כמו שכתוב בראשית ברא אלקים . . היינו שההתהוות היא משם הוי' רק שבא בפועל על-ידי שם אלקים. וזהו דכתיב יהללו את שם הוי' כי הוא צוה ונבראו, ואינו אומר ברא – בהתלבשות כמו בשם אלקים שנאמר בראשית ברא, היינו התלבשות כח הפועל בנפעל, אלא "ונבראו" שמורה על בריאה בדרך ממילא [שאינו תופס אצלו מקום ולכן לא פועל בו שינוי, בשם הוי'].

והנה כאשר התלמיד לומד סוגיא זו דאני הוי' לא שניתי, וראשית כל הוא מקבל דברי הרב כאמירתן, וחוזר עליהם בדרך ואופן קבלת עול בפירוש המלות דבר דבר על אופן כמה פעמים במסירה ונתינה אמיתית לכל מלה והגה שיצא מפי רבו בסוגיא זו, ומייגע עצמו ביגיעת בשר להבדל מכל דבר המבלבל אותו ללמוד, ובכלל זה גם דחיית שכלו וחקירותיו בהענין, כ"א כל ענינו הוא לחזור על דברי שמועה זו פעמים רבות בפירוש המלות בשפה המוכנה לו לעצמו שהוא רגיל בה הן בדבורו והן במחשבתו, וכל טרדת נפשו הוא אך ורק בזה שלא ישכח ממנו אף הגה אחד ממה שלמדו רבו בסוגיא זו, וחוזר עליהם עד שיקבעם בנפשו ממש, שהוא בקי בהענין באותיותיו בדיוק גמור.

ואז הוא עולה למעמד ומצב כזה שיכול להתבונן בהענין ולהתחיל להבינו, והבנה זו היא התחלת כניסתו בהענין. והיינו דשכלו שהוא כלי מוחו תופס מושכל זה דשם הוי' תוארו כביכול מהוה, והיור'ד שבראש מורה על תמידית ההתהוות, והמתהוה הוא היש וגדר היש הוא גדר ההפסד, אם-כן קיומו הוא על-ידי דבר שאינו הוא, ומהו הדבר ההוא – אינו יודע, אבל ישנו דבר מה שאינו כמו היש, והוא מקיים את היש ומחי' אותו.

ומעמיק דעתו וכח תבונתו לחשוב ולהרהר בזה ובא לידי הסכמה, כי הדבר הנראה לעיני בשר מכונה בשם – יש. אם כן ראוי הוא הדבר, אשר הדבר שאינו נראה בעיני בשר יקראוהו בשם אין, וחזור חלילה לחשוב ולהרהר בעומק הענין, איך שורת השכל יכול להסכים כי זה הדבר מה שאינו יודע מה הוא, אבל זאת יודע הוא ברור אשר הוא, רק הוא, המקיים את הנברא הלזה ומבלעדו הרי אין המציאות מציאות כלל.

האמת הגמור – כפי ראות עין שכלו ולא כפי ראות עיני בשר

ומשכיל לחקור במציאות עץ גדול כמה עשירות אמות ועב ביותר, דחומרו הוא מורכב מד' יסודות [אש, רוח, מים, עפר], וכאשר כורתים העץ ושורפים אותו – יוצאים הג' יסודות בהעשן ונשארו – אפר, ובאפר זה יש גם כן ד' יסודות, ואין הפרש כלל בין ד' יסודות שבאפר להד' יסודות שבעץ, אלא בגידול וצמיחה. אם כן הרי העיקר הוא הדבר שאינו יודע איך לכנותו בשם, שהוא רק הוא מרכיב היסודות והמצמיח העץ בגידול גדול כזה ונותן לו כח ועוז כזה לשאת על עצמו משא כבד, היתכן אשר בגלל זאת שהוא אינו רואה אותו בעיניו הבשרים, האם בשביל זה יכנוהו בתואר אין?

ומרבה להתבונן מאידך גיסא, שהדבר הנראה לעיני בשר, אם היות שהאמת הוא אשר הוא בעצמו רואה במוחש שאין לו קיום מצד עצמו כלל והוא נפסד בעצם מהותו, ואינו אלא רק מה שנראה לעיני הבשר, היתכן אשר בגלל זאת יקרא בתואר יש? ואין זה אלא שכל מוטעה ומעוות שיכול להפוך את הישנו באמת לאין, ואת האין באמת ליש ומציאות דבר, ומצטער על פחיתת השכל.

ומוסיף לחשוב ולהרהר בזה בהעמקת הדעת, עד כי בא לידי הכרה מוחשית במופתים מהיש וגדריו, כי האמת הגמור הוא כפי ראות עין שכלו ולא כפי ראות עיני בשר, אלא דתוארי אין ויש זה הם רק הסכמים בשכל אנושי שהוא שכל הנקנה, ואינו שכל אמיתי. וכשם דשכל הבעל-חי שהוא על ידי דברים מבחוץ כמו ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו, כן להבדיל שכל האנושי הוא שכל הנקנה מענינים חומריים וגשמיים, אבל אמיתת הענין הוא דהיש הנראה לעיני בשר הוא אין ואפס, והאין הוא היש האמיתי.

היא היא הנותנת טעם לשבח בכל מעשה המצות בחיות פנימי

והנה הבנה זו מה ששכלו תופס את המושכל האמיתי, דהמהוה הוא יש והמתהוה הוא אין הוא נתפס בשכלו האנושי ממש שתופס בו, והמושכל נתפס בתוך השכל שהשכילו, – הנה בהבנה זו מתעלה בכללות מהות שכלו להבין שכלים עמוקים.

ואחרי הבינו היטיב הענין דאין ויש ישים לבו ויעמיק מחשבתו בדבר הרב ולמודו בענין הבריאה, שהיא הארה לבד מה שאינו בערך העצמות ולכן נקרא זה בדרך "ונבראו" כמו בריאה בדרך ממילא, וישכיל בו. כמ"ש כי ב"ה הוי' צור עולמים – ביו"ד נברא העולם הבא ובה"א נברא העולם הזה, והם ב' אותיות לבד שבהם נבראו כללות ההשתלשלות, ובהתבוננו בזה בהעמקת הדעת ירגיש זאת גם בכחות הגלויים שלו איך כי ב' אותיות אינם תופסים מקום כלל לגבי כח הדבור ומכל-שכן לגבי כח המחשבה, וידין קלוחומר בעצמו, ומה האדם שהוא נברא מוגבל הנה ב' אותיות אינם תופסים מקום אצלו כלל, הנה מכל שכן להבדיל אלף הבדלות למעלה דב' אותיות הם בהעדר תפיסת מקום לגמרי, ויבין היטב הסוגיא דאני הוי' לא שנית.

וזהו מצות וידעת דשעור המצוה היא ליגע כלי מוחו ולהטריח כלי שכלו להבין אלקות בידיעה והשגה כל מה שביכולתו להשיג ולהבין, עד כי יהי' ההשבה אל הלב שלבבו יתעורר באהבת ויראה לה', הן בקיום המצות והן בלמוד התורה. ושקולה מצוה זו ידיעת אלקות ותורה בתפיסא והשגה פנימית על-פי ביאורי תורת החסידות, כי היא היא הנותנת טעם לשבח בכל מעשה המצות בחיות פנימי.

ילמוד ויפקחו עיניו בתורת ה' ובנועם קיום המצות

והנה בכל מה שנתבאר לבטל טעמי הטוענים, א) כי אין להם עסק בנסתרות ב) ולא כל מוחא סביל דא, אשר ב' הטעמים אינם מדרכי השכל, וחרפה היא למשכיל על דבר גם לאומרם, כי דבר נודע אשר כל דבר השכלה איזה שתהי' אם אין לומדים אותה, היא כדבר הנסתר, ובלי הקדמות שכלים אין המוח סובל אותה.

והיא טענת רוב ההמונים מבעלי הישוב כלומר הנבלעים בישובו של עולם ואינם עוסקים בתורה. באמרם כי כבד להם לקבל שכל התורה, והלא בעניני עסקיהם ומסחריהם מתחכמים הם וממציאים המצאות, ועד כמה גדלה מדתו של השוחד מעניני החפץ בישובו של עולם, עד כי אינם בושים המה להגיד כזאת. כי הלא בעניני מסחר וקנין אם האחד יאמר על חבירו, כי איש אין בינות הוא בעניני מסחר הלא יכעס ויתבע עלבוננו,

איך מלאו לבו לאמר עליו כי אינו מבין סברות של מסחר. ובהעדר הבנת שכל התורה הנה לבד זאת שאין שוטה זה נפגע אלא עוד הוא משתמש בזה להצדיק את עצמו מפני מה אינו לומד תורה.

וכן הוא בטענות האומרים כי אין להם עסק בנסתרות. ודאי הדבר כי קודם שלומדים הוא כמו דבר הנסתר והנעלם, וגם אין המוח מקבל זאת בלי הכנת הקדמות הדרושות לידיעות אלו, והחפץ בחיים אמיתיים ונעימים ילמוד ויפקחו עיניו בתורת ה' ובנועם קיום המצות, וכל עניני עולם יאירו לו בארחות חיי תורה ומצות וטוב יהי' לו בזה ובבא.

(אגרות קודש ח"י ע' שעא ואילך)

